

Ївженко Юрій Васильович – завідувач сектору соціальної роботи Інституту модернізації змісту освіти (м. Київ, Україна). E-mail: metody@ukr.net

Yivzhenko Yuriy Vasylyovych – Head of the Social Work Department of the Institute of Modernization of Educational Content (Kyiv, Ukraine). E-mail: metody@ukr.net

УДК 796.011.3-057.875

ВПЛИВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ГРОМАДЯНСЬКІСТЬ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ ВНЗ УКРАЇНИ

І. В. Караїмчук, Ю. О. Попков

У статті аналізується проблема громадянського виховання студентської молоді на заняттях фізичного виховання у гуманітарних ВНЗ, шлях підвищення патріотичних налаштувань студентської молоді та зближення з історичним корінням Української державності. Авторами доведено необхідність врахування індивідуально-вікових особливостей кожного студента під час проведення занять з фізичного виховання. У ході дослідження визначено соціально-педагогічне середовище молоді та його вплив на формування почуття громадянськості студентської молоді. Дослідниками доведено потребу студентської молоді у визначенні соціальної ролі, соціального статусу в суспільстві, яка стає важливим внутрішнім стимулом активізації процесу самопізнання.

Ключові слова: фізичне виховання, громадянськість, історичні події, студенти, молодь.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Виховати громадянина – завдання кожної держави. Почуття громадянськості – це стрижень особистості громадянина, який формується завдяки засобам освіти й виховання. Нажаль, ми змушені констатувати, що останні сумні події в країні наочно показали: у площині виховання почуття громадянськості в молоді є ще багато над чим працювати. Адже громадянськість вимірюється не «ура-патріотизмом» або відсахування від власної країни, почуття громадянськості базується, передусім на

принципах моралі, системі цінностей людини, узгодженій із загальноприйнятими повазі до країни, небайдужості до її долі, усвідомленні відповідальності кожного з нас за Батьківщину, готовності брати на себе цю відповідальність, умінні захищати країну й відстоювати її інтереси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблема формування громадянськості в підростаючого покоління займала провідне місце серед педагогічних і психологічних досліджень 90-х років. Саме в ці роки з'явилися роботи не тільки на теоретико-методологічному рівні (А. Бабаєв, І. Бех, С. Біленцов, О. Вишневський, А. Гаязов, О. Киричук, Г. Суколенова, О. Сухомлинська та ін.), а й пов'язані з практичною реалізацією ідей громадянського виховання (М. Васильєв, В. Власова, Т. Дем'янюк, О. Дубасенюк, І. Жадан, Л. Калиновська, О. Киричук, Т. Клищенко, Н. Косарева, А. Крицька, І. Мартинюк, Л. Міщик, В. Оржеховська, Л. Пономаренко, В. Поплужний, О. Савченко та ін.).

Проблему формування громадянськості як провідної риси особистості досліджували О. Докукіна, М. Задерихіна, Л. Канишевська, Н. Косарева, В. Мазай, Л. Пономаренко. Роль громадянських цінностей у формуванні особистості визначено в дослідженнях О. Бажановської, І. Бондаренко, М. Боришевського, Л. Крицької. У працях Р. Берне, І. Беха, Л. Божович, І. Кона, В. Крутецького, Н. Нікітіної, П. Чамати обгрунтовано сутність громадянського розвитку особистості.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Суспільні відносини, загальнолюдські та духовні цінності, звичаї, традиції, домінуюча ідеологія – саме ці основні аспекти соціального життя визначають сутність громадянської освіти й закладаються в основу почуття громадянськості. Проте дослідження останніх років (Р. Арцишевський, І. Бех, В. Білоусова, Л. Вербицька, В. Верховинець, Н. Гаврилюк, Н. Дерев'яно, М. Євтух, В. Іванчук, В. Кузь, Є. Постовойтова, В. Струманський, І. Тараненко та ін.) показують, що на сьогоднішній день усе більш помітним є відчуження учнів від держави (низький рівень громадянської самосвідомості, втрата патріотичних почуттів, агресивність, екстремістські настрої), від освітнього закладу (втрата інтересу до навчання), від колективу (послаблення громадянської активності молоді) і навіть від самого себе (деформація громадянської свідомості). Це означає, що процес виховання громадянськості підростаючого покоління відбувається складно, суперечливо, часто – неефективно.

Мета статті – дослідження впливу фізичного виховання на громадянськість студентів гуманітарних ВНЗ України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Наведені в державних доповідях інституту проблем сім'ї та молоді [1, с. 18-23] дані про зростаючі втрати загальносоціальної зацікавленості молоді, про зростання групового егоїзму не тільки неповно відображають внутрішній світ сучасної молоді людини, але неправомірно протиставляють суспільне та індивідуальне, не відокремлюють індивідуальне від індивідуалістичного, тобто егоїстичного. При цьому некоректно змішуються принципово різні стани й поняття, забувається елементарна істина – зростаюча людина в тій мірі індивідуалізується в суспільстві, в якій вона й соціалізується.

Чинники безпосереднього кола впливу є взаємопроникаючими, такими, що впливають не лише на саму особистість, а й один на одного, посилюючи тим самим власну поліфункціональність стосовно до взаємодії з особистістю й призводячи до посилення їхнього сукупного ефекту в площині виховання почуття громадянськості в кожній окремій особистості.

Проблема виховання громадянськості, що завжди привертала увагу вчених, є надзвичайно актуальною сьогодні, особливо у світлі того, що відбувається на теренах Батьківщини.

У нашому дослідженні ми стверджуємо, що всі аспекти виховання громадянськості особистості студентської молоді (вплив соціального середовища, суспільних і державних інститутів на особистість студентів, активне включення особистості в громадянське життя суспільства, вплив творчої діяльності, реалізація індивідуальних інтересів та життєвих планів, узгоджених із суспільними вимогами і потребами громадянина тощо) можуть проявитися найбільше в діяльності спортивних секцій за інтересами, які ми розглядаємо як соціально-виховний осередок позитивного впливу суспільства на виховання громадянських якостей особистості студента.

У контексті сучасних наукових досліджень педагогічної науки існує п'ять основних методів навчання, а саме: лекція, роз'яснення, демонстрація, вправа, бесіда, що використовувалися під час роботи зі студентами з фізичного виховання щодо розвитку громадянськості.

Наукова новизна означеного підходу полягає в тому, що

– по-перше: розробити календарний звіт найвпливовіших історичних подій української держави;

– по-друге: перед кожним заняттям продовж 5-7 хвилин ознайомлювати студентів з впливовими історичними подіями українського суспільства;

– по-третє: всі змагання у межах ВНЗ приурочувати до впливових подій України.

Всі заходи повинні враховувати індивідуально-вікову особистість кожного студента. За наявності якихось відхилень продовжувати роботу індивідуально.

Фахівцям важко визначитися у верхніх вікових межах поняття «молодь», але ще важче знайти його нижні вікові межі. Так, у Конвенції про права дитини зазначається, що дитиною є «кожна людська істота у віці до вісімнадцяти років», Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» називає молоддю усіх громадян у віці від п'ятнадцяти років. У ВНЗ сьогодні вступають молоді люди у необмеженому віці. Традиційно це молоді люди 16-18 років.

Підрастаюче покоління завжди було і залишається тією специфічною соціальною групою, якій притаманний пошук свого «Я» і свого місця в суспільстві. Студенти шукають шляхи до самореалізації, підтвердження власної дорослості та значущості.

Кількість спортивних гуртків, нажаль, значно скоротилась, у порівнянні з радянськими часами. Тому наш обов'язок також є у відродженні різноманітних напрямів спортивних гуртків по інтересам, які можуть використовуватися як база для реалізації завдання формування громадянськості засобами фізичного виховання.

Ключовим моментом, що впливає на ефективність залучення студентської молоді до участі у таких, зокрема студентських об'єднаннях за інтересами, з психологічної точки зору, є проблема інтересів у цьому віці. Л. Виготський зазначає: «Усі психологічні функції людини на кожному етапі розвитку діють не безсистемно, не автоматично і не випадково, а в системі, яка спрямовується певними, притаманними особистості прагненнями, потягами та інтересами. Ці рушійні сили нашої поведінки змінюються на кожній віковій сходинці, і їхня еволюція лежить в основі зміни самої поведінки» [3, с. 52].

Фізичне виховання викладається протягом чотирьох семестрів (окрім спеціалізованих) на першому, другому курсі. Тому основним завданням є створення умов для підвищення громадянськості студентів на заняттях фізичного виховання за відносно короткий термін.

Соціально-педагогічне середовище характеризується:

– наявністю соціально-педагогічних цілей (тих, які формулюються та реалізуються в процесі організованого соціально-педагогічного впливу і які відповідають ціннісним орієнтаціям суспільства);

– створенням спеціальних умов життєдіяльності для досягнення цих цілей;

– спрямованістю на формування орієнтацій особистості.

Для нас – це та базова основа педагогічних пошуків, яка є аргументованим етапом подальшого дослідження для визначення ролі діяльності студентських об'єднань за інтересами в процесі виховання почуття громадянськості молоді.

Стандартні методи роботи педагогів звужують сферу діяльності студентів, перешкоджають розкрити їм свою індивідуальність, викликають незадоволення потреби в самореалізації. Не знаходячи свого застосування в організованій педагогами діяльності, потреба в самовираженні, як правило, проявляється в аморальних видах діяльності. Часто це прояви девіантної поведінки, спрямовані на демонстрацію своєї незалежності, сміливості, фізичної сили, тобто тих якостей, які користуються популярністю серед однолітків. В протигагу цьому молодь залучається до різних спортивних секцій, як-от: східні единоборства, рукопашний бій тощо, що відкриває можливість скоригувати процес виховання молоді.

Потреба студентської молоді у визначенні соціальної ролі, соціального статусу в суспільстві стає важливим внутрішнім стимулом активізації процесу самопізнання.

Інтереси, мотиви, потреби утворюють спрямованість особистості – систему спонукань, яка визначає вибірковість відносин особистості та її активність. Тобто спрямованість характеризує бажання студента, в ім'я яких він обирає ту чи іншу діяльність, і вступає в стосунки з іншими суб'єктами діяльності [5, с. 19].

Індивідуальний підхід до особистості студента, виявлення та допомога у обранні спортивного гуртка, який більше відповідає його особистості, уможливує позитивного вирішення означеної проблеми.

У сучасній науковій літературі не існує єдиного підходу до типологізації молодіжних організацій та об'єднань. Типологізація здійснюється на основі різноманітних ознак, які складають її загальну характеристику, дають уявлення про їхню сутність та особливості діяльності. Зокрема, В. Головатий на основі аналізу багатьох підходів виділяє групи критеріїв, за якими ці об'єднання класифікуються.

«Однією з систем критеріїв є: 1) особливості соціальної бази організації, 2) специфіка генезису (процесу виникнення), організаційні принципи, структура організації, 3) основні функції, 4) місце в суспільстві, 5) особливості впливу на суспільні процеси» [7, с. 102].

Протягом двох семестрів ми спробували реалізувати завдання виховання почуття громадянськості засобами фізичної культури у студентів першого курсу Донбаського державного педагогічного університету міста Слов'янська та гуртка з настільного тенісу, враховуючі вищезазначені критерії, і отримали позитивну результативність нашої роботи, але це тема наступних розвідок.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження засвідчує, що фізичне виховання та студентські спортивні гуртки мають ряд виховних можливостей у формуванні почуття громадянськості студентської молоді, набуття ними громадянських якостей.

Перспективою нашого подальшого дослідження є розробка індивідуальних планів у світі окресленої теми для міських та районних спортивних секцій із врахуванням їхньої специфіки.

Література

1. Концепція національного виховання особистості в умовах розвитку української державності // Шлях освіти. – 2000. – № 3. – С. 7–13.
2. Концепція національно-патріотичного виховання молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kinu.gov.ua>.
3. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх школах // Інформ. зб. Мін-ва освіти і науки України. – 2004. – № 10. – С. 5–12.
4. Макаренко А. С. Собрание сочинений: в 4-х т. Т. 4 / А. С. Макаренко. – М.: Правда, 1987. – 545 с.
5. Шевченко Г. П. Актуальные проблемы духовного развития личности / Г. П. Шевченко // Материалы междунар. науч.-практ. конф. «Духовность личности на современном этапе развития цивилизации». – Донецк, 2003. – С. 40–47.
6. Устав Совета Европы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/decl/declarations/declhr.html>
7. Рашидов С. Ф. Виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства: проблеми теоретичної концептуалізації: [монографія] / С. Ф. Рашидов. – Луганськ: Вид-во «Наулідж», 2012. – С. 12

ВЛИЯНИЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ НА ГРАЖДАНСТВЕННОСТЬ СТУДЕНТОВ ГУМАНИТАРНЫХ ВУЗОВ УКРАИНЫ

И. В. Караимчук, Ю. А. Попков

В статье анализируется проблема гражданского воспитания в гуманитарных вузах, пути повышения патриотических настроений студенческой молодежи и сближение с историческими корнями украинской государственности. Авторами доказана необходимость учета индивидуально-возрастных особенностей каждого студента во время проведения занятий по физическому воспитанию. В ходе исследования определена социально-педагогическая среда молодежи и ее влияние на формирование чувства гражданственности студенческой молодежи. Исследователями доказана потребность студенческой молодежи в определении социальной роли, социального статуса в обществе, которая становится важным внутренним стимулом активизации процесса самопознания.

Ключевые слова: физическое воспитание, гражданственность, исторические события, студенты, молодежь.

EFFECT OF PHYSICAL TRAINING ON CITIZENSHIP OF STUDENTS OF HUMANITARIAN UNIVERSITIES OF UKRAINE

I. V. Karaimchuk, Yu. O. Popkov

The article is devoted to investigation of the problem of civil education of students in the humanitarian universities, ways of raising students' patriotic sentiments and rapprochement with the historical roots of Ukrainian statehood. The authors have proved the necessity of taking into account individual and age characteristics of each student during the physical education classes. The study determined the socio-educational environment of youth and its influence on the formation of students' sense of citizenship. The researchers proved the need of students in defining social role and social status in society, which turns to be the important internal stimulus of self-discovery process activation.

Key words: Physical education, civility, historical events, students, youth.

Караїмчук Ігор Володимирович – старший викладач кафедри здоров'я людини і фізичного виховання Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (Слов'янськ, Україна). E-mail: thepigaigor@yandex.ru

Karaimchuk Igor Volodymyrovych – Senior Lecturer of the Department of Human Health Protection and Physical Education of the State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: thepigaigor@yandex.ru

Попков Юрій Олександрович – старший викладач кафедри здоров'я людини і фізичного виховання Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна).

Popkov Yuriy Olexandrovych – Senior Lecturer of the department of Human Health Protection and Physical Education of the State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine).

УДК 378.4.015.31:17.022.1-057.875-053.9

ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ ЯК ДОМІНУЮЧИЙ ПРИНЦИП СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

В. К. Кузьмич

В статті надається характеристика людиноцентризму як домінуючого принципу педагогічної науки. Аналізуються погляди сучасних учених на сутність людиноцентризму. Підкреслюється, що метою людиноцентрованої освіти є виховання всебічно і гармонійно розвиненої, цілісної, високогуманної, високоморальної, високоосвіченої, творчої духовно-культурної особистості студента педагогічного університету, здатної до побудови гармонійних міжособистісних відношень на основі дотримання законів Істини, Добра і Краси.

Ключові слова: людиноцентризм, концепція сталого людського розвитку, людина як найвища цінність, творча особистість, особистісно-орієнтований підхід.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Д. Ліхачов слушно зазначав, що ХХІ століття повинно стати «століттям людини», але на початку третього тисячоліття перед людством гостро постала проблема пошуку шляхів виживання. Сучасна людина відчуває на собі негативний вплив потенційно некерованого елемента технології, який сьогодні займає провідну позицію у системі людина-природа-суспільства і, вийшовши з під контроль людини, є винуватцем руйнування гармонійного і збалансованого відношення між ними (А. Печчеї) [12, с. 34–36], що проявляється у домінуванні цінностей масової культури, втраті людиною духовних і моральних орієнтирів, знеособленні її особистості, втраті істинного смислу життя,